

PREKID OSTAVINSKOG POSTUPKA (S POSEBNIM OSVRTOM NA RAZLOGE PREKIDA S NASLOVA OPORUČNOG RASPOLAGANJA) - „PRO ET CONTRA“ JAVNOBILJEŽNIČKOG PREKIDA

Mihelčić, Gabrijele; Knežević, Sebastian

Source / Izvornik: **Pravna regulativa usluga u nacionalnim zakonodavstvima i pravu Evropske unije : XIX Majsko savetovanje, 2023, 1023 - 1050**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

<https://doi.org/10.46793/XIXMajsko.1023M>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:958508>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

*Др Габријела Михелчић, редовна професорка
Правног факултета Свеучилишта у Риједи
Мр Себастиан Кнежевић
Хрватске шуме д.о.о. Загреб*

*УДК: 347.919.1
DOI: 10.46793/XIXMajsko.1023M*

ПРЕКИД ОСТАВИНСКОГ ПОСТУПКА (С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА РАЗЛОГЕ ПРЕКИДА С НАСЛОВА ОПОРУЧНОГ РАСПОЛАГАЊА) - *PRO ET CONTRA* ЈАВНОБИЉЕЖНИЧКОГ ПРЕКИДА

Резиме

У раду се обрађује институт прекида оставинског поступка, а посебно се истичу разлози прекида с наслова опоручног располагања. Раd је подијељен на два дијела. У првом се дијелу анализира оставински поступак, почевши од његовог покретања до окончања правомоћним рјешењем о насљеђивању, наравно, имајући у виду разлоге прекида поступка. Затим се проматра појам прекида поступка и укратко дају разлози за прекид поступка предвиђени Законом о парничном поступку. Средишњи дио рада представља анализа разлога прекида оставинског поступка прописаних Законом о насљеђивању. Анализира се појам опоручног располагања и појам опорукe те разлози прекида оставинског поступка с наслова опоручног располагања који се поткрепљују националним судским одлукама. У раду су обрађени поједини разлози прекида оставинског поступка што не значи да су то уједно и једини разлози прекида - ради се о најчешћим разлозима који доводе до привременог заустављања оставинског поступка.

Кључне речи: *наслеђивање, опорукa, парница, прекид оставинског поступка, оставински поступак.*

1. Увод

Важност и улога наслеђивања препозната је у Уставу Републике Хрватске¹ гдје се у чл. 48. ст. 4. Устава наводи како се јамчи право

¹ Народне новине, даље: НН, бр. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 и 5/14, даље: Устав.

наслјеђивања. Закон о наслјеђивању² од свога доношења и ступања на снагу 2003. године представља пропис којим је уређено наслједно право у Републици Хрватској.

Уређујући у чл. 174. ЗН предмет оставинског поступка законодавац каже да се у њему утврђује: тко су наслједници оставитеља, што чини оставитељево имовину (оставину) те која права из оставине припадају наслједницима, записовницима и другим особама. Оставински поступак је изванпарнични поступак. У њему се, није ли друкчије одређено, супсидијарно примјењују правила Закона о парничном поступку³ као опћег прописа (чл. 175. ЗН). Супсидијарна примјена правила ЗПП-а, као и увијек када је ријеч о супсидијарности, могућа је уз двије претпоставке: да посебна правила неко питање не уређују уопће и да не предвиђају нешто друго. Како је речено, оставински поступак је изванпарнични поступак, што значи и неспоран, а ако се тијekom поступка појаве спорне чињенице због којих се оставински поступак не може довршити, странке се упућују у парницу или управни поступак.

До прекида оставинског поступка може доћи из више разлога. У раду су истражени они који се тичу опоручних располагања. Прије него ли се детаљније анализирају казати ће се више о самом институту прекида поступка и о темељним обиљежјима оставинског поступка имајући у виду наслов овог рада и намјеру анализе једне ситуације која се јавља с обзиром на чињеницу судјеловања јавних билежника у оставинском поступку као повјереника судова.

2. Прекид оставинског поступка

2.1. Опће назнаке

Оставински поступак у првом се ступњу проводи се пред опћинским судом односно јавним билежником као повјереником суда (чл. 176. ст. 1. ЗН).⁴

² НН, бр. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15 и 14/19, даље: ЗН. Његово ступање на снагу значило је дерогирање старог Закона о наслјеђивању из 1955., Службени лист, даље: Сл. лист., бр. 20/55, 12/65, 42/65 - прочишћени текст, НН, бр. 52/71, 47/78, 71/91, 37/94 и 56/00, даље: ЗН/55.

³ Сл. лист, бр. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, НН, бр. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22 и 114/22, даље: ЗПП.

⁴ Јавни билежници појављују се и у овршном поступку у овој улози. Наиме, у хрватском овршноправном суставу у једном је тренутку било постављено питање улоге јавних билежника (који су били изворно надлежни) у супранационалном контексту поводом захтјева управљеног Суду Еуропске уније, даље: СЕУ или Суд ЕУ, а везаном уз легитимитет јавних билежника за потврду рјешења о оврси на темељу вјеродостојне исправе као еуропског овршног наслова према Уредби (ЕЗ) бр. 805/2004 Еуропског парламента и Вијећа од 21. травња 2004. о увођењу еуропског налога за извршење за

Повјери ли суд јавном билежнику провођење оставинског поступка доставит ће му смртовницу (чл. 176. ст. 3. ЗН).⁵ У чл. 176. ст. 4. ЗН предвиђено је да, када јавни билежник проводи радње у оставинском поступку као повјереник суда овлаштен је као и судач и судски савјетник опћинског суда подузимати све радње у поступку и доносити све одлуке осим одлука за које је Законом друкчије прописано. Један од случајева који представља изнимку тиче се баш прекида оставинског поступка.

Рецимо нешто о мјесној надлежности суда у оставинском поступку. Према чл. 177. ст. 1. ЗН, мјесно је надлежан суд на чијем је подручју оставитељ у вријеме смрти имао пребивалиште (оставински суд). Ако оставитељ у вријеме смрти није имао пребивалиште у Републици Хрватској, мјесно је надлежан суд на чијем је подручју оставитељ имао боравиште (чл. 177. ст. 2. ЗН). Ако, пак, није имао ни пребивалиште нити боравиште, мјесно је надлежан суд на чијем се подручју налази претежни дио оставине у Републици Хрватској (чл. 177. ст. 3. ЗН). У одсуству и овог критерија, мјесно је надлежан суд према мјесту гдје је оставитељ уписан у књигу држављана (чл. 177. ст. 4. ЗН). На овом је мјесту потребно направити дигресију и упозорити на парадигму која долази из једног посебног инструмента еуропског права - Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012 Еуропског парламента и Вијећа од 4. српња 2012. о надлежности, мјеродавном праву, признавању и извршавању одлука и прихваћању и извршавању јавних исправа у наслеђним стварима и о успостави Еуропске потврде о наслеђивању (даље: Уредба (ЕУ) бр. 650/2012).⁶ У раду предмет истраживања није уређење које произлази у наслеђноправним стварима с наслова овог инструмента, но, уводно се жели упозорити на његову важност и немогућност „не узимања у обзир“ свега што доноси у национални правни сустав сваке државе уговорнице.

неспорне тражбине, даље: Уредба 805/2004 или Уредба, *OJ L 143*, 30. травња 2004, стр. 15.-39., *OJ L 97*, 15. травња. 2005, стр. 64-64, *OJ L 300*, 17. студеног 2005, стр. 6.-8, *OJ L 304*, 14. студеног 2008, стр. 80-84. Референтна су била два предмета СЕУ-а - предмет *C-484/15, Зулфикарпаишић* и предмет *C-551/15, Пула Паркинг* (потоњи, у вези с једним другим еуропским инструментом, али и овдје релевантан). Примјетно је да се хрватски законодавац мијењајући овршно уређење Законом о измјенама и допунама Овршног закона из 2020, НН, бр. 131/20, даље: Новела ОЗ/20 или ЗИДОЗ/20, одлучио за уређење према којем су јавни билежници и у овим поступцима престали бити изворно надлежни и примијењен је модел из оставинских поступака према којем јавни билежници поступају као повјереници судова (в. чл. 278. ст. 2. Овршног закона, НН, бр. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16 - Одлука Уставног суда, 73/17, и 131/20 и 114/22, даље: ОЗ. (*V. C-484/15, Ибрица Зулфикарпаишић против Славена Гајера*, пресуда од 9. ожујка 2017, *ECLI:EU:C:2017:199* и *C-551/15, Пула Паркинг д.о.о. против Svena Klausа Tederahna*, пресуда од 9. ожујка 2017, *ECLI:EU:C:2017:193*).

⁵ Ова могућност постоји од ступања на снагу ЗН-а (2003. године).

⁶ *SL L 201*, 27. српња 2012, стр. 107. - corrigendum *SL L 344*, 14. просинца 2012, стр. 3. и *SL L 60*, 2. ожујка 2013, стр. 140.

Међутим у средишту истраживања у раду јест једно домаће уређење, па се супранационалним бавимо само у најнужнијој мјери.⁷

Оставински поступак покреће се по службеној дужности кад суд прими смртовницу или извадак из матице умрлих односно с њима изједначену исправу (чл. 210. ЗН). Тек се напомиње да његову покретању претходе тзв. претходне радње предвиђене ЗН-ом (в. чл. 192. до 209. ЗН).⁸

Темељно је правило да ће на рочишту за оставинску расправу суд односно јавни билежник расправити сва питања важна за доношење одлуке у оставинском поступку, а нарочито она о: праву на наслеђство, величини наслеђног дијела и праву на записе.⁹ Догоди ли се да се (у тијеку оставинске расправе) међу странкама појави спор о релевантним чињеницама односно спорнима се покажу чињенице о којима овиси неко право, суд ће прекинути оставински поступак и упутити странке на парницу или поступак пред управним тијелом (чл. 222. ст. 1. ЗН). Овласт прекинути поступак нема и јавни билежник који поступа као повјереник суда.

Ако спора нема, суд односно јавни билежник доноси рјешење о наслеђивању као „коначну, мериторну и у својем битном дијелу деклараторну одлуку којом оставински суд односно јавни билежник као његов повјереник утврђује да је због оставитељеве смрти одређена особа (или више њих) постала

⁷ За илустрацију, ипак, а видјети ће се послјије колико је питање нужног наслеђног дијела релевантно за ово истраживање из једне рецентне одлуке Суда ЕУ-а наводи се занимљиво стајалиште у којем је речено: „Чл. 13. Уредбе бр. 650/2012 треба тумачити на начин да му се: не противи то да, када је наслеђник пред судом државе чланице својег уобичајеног боравишта већ уписао изјаву о прихвату или одрицању од наслеђства оставитеља који је у тренутку своје смрти имао уобичајено боравиште у другој држави чланици, други наслеђник затражи накнадни упис те изјаве пред надлежним судом потоње државе чланице.“ В. и рецитал (32) Уредбе у којем стоји: „Како би се поједноставнио положај наслеђника и легатара који имају уобичајено боравиште у држави чланици која није она у којој се бави или ће се бавити наслеђивањем, ова би Уредба требала омогућити свакој особи која по мјеродавном праву има право на наслеђство давање изјава о прихвату или одрицању од наслеђства, легата или нужног дијела, или у односу на ограничавање одговорности за дугове из наслеђства те давање таквих изјава у облику који предвиђа право државе чланице његовог уобичајеног боравишта пред судовима те државе чланице. То не би требало спријечити давање таквих изјава пред другим тијелима у тој држави чланици која су надлежна за примање таквих изјава по националном праву. Особе које одаберу искористити могућност давања изјава у држави чланици својег уобичајеног боравишта требале би саме обавијестити суд или тијело које се бави или ће се бавити наслеђивањем о постојању таквих изјава у року који је одређен правом мјеродавним за наслеђивање.“ Ријеч је о пресуди и предмету *C-651/21, М. Ја. М.* од 30. ожујка 2023. *ECLI:EU:C:2023:277*.

⁸ *Gavella* и *Белај* не искључују могућност њихове provedбе и у тијеку поступка, па чак и након његовог правоћног окончања. *Gavella, N., Белај, В., Наследно право*, Загреб, 2008, стр. 451.

⁹ В. чл. 219. ст. 1. ЗН.

оставитељевим насљедником те који су још насљедноправни учинци наступили због смрти оставитеља.¹⁰ Рјешење о насљеђивању доставља се насљедницима и записовницима као и особама које су тијekom поступка истакле захтјев за насљедство (чл. 227. ст. 1. ЗН). Сматра се да је правомоћним рјешењем о насљеђивању утврђено: што је у саставу оставине, тко је оставитељев насљедник, колики му насљедни дио припада, је ли му насљедно право ограничено или оптерећено и како те, постоје ли каква права на записе и која (чл. 232. ст. 1. ЗН).

3. Појам прекида поступка и прекид оставинског поступка

3.1. Опћенито

Како је већ речено ЗН предвиђа разлоге због којих може доћи до прекида оставинског поступка, међутим, о самом институту прекида поступка не говори детаљније. Односно, не и на начин како се појам прекида поступка уређује у ЗПП-у. Стога, понајприје, треба казати да ће се у том дијелу супсидијарно примјенити правила ЗПП-а као опћа правила и када до прекида поступка долази у оставинском поступку (из разлога предвиђених у ЗН-у), али наравно ако је примјена могућа и уз потребну мјеру прилагодбе.

Примјерице, у ЗН-у се каже да ће „суд прекинути поступак“ (в. чл. 222. ст. 1. ЗН и чл. 223. ст. 1. ЗН, и др.) и одређује због чега се странке упућују у парницу, али сам појам (циљ/сврха) института није поближе одређена. У правној теорији Трива и Дика говорећи о циљу прекида (парничног) поступка кажу да „прекид поступка има за циљ привремено готово сасвим зауставити развој парнице због законом предвиђене објективне спријечености суда или неке странке да у њој активно судјелује све док се поново не успостави процесна равнотежа која ће свим субјектима омогућити нормалну активност.“¹¹ Рашчлањенем ове тврдње могу се издвојити обиљежја прекида поступка: заустављање тијека поступка до тренутка отклањања разлога прекида; узрок прекида поступка „лежи“ у постојању одређене објективне околности на страни суда/странака односно, прекид означава својеврстан поремећај процесне равнотеже у поступку која ће се успоставити када се отклоне разлози који су до њега довели. Прекид поступка је привременог карактера, па ће се прекинути поступак наставити по отклањању разлога који су до прекида довели. Наставак прекинутог поступка могућ је на приједлог странке или по службеној дужности (в. чл. 215. ст. 6. ЗПП).¹²

¹⁰ Gavella, N., Белаж, В., *нав. дјело*, стр. 485.

¹¹ Трива, С., Дика, М., *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 2004, стр. 557.

¹² В. квалифициране случајеве из чл. 215. у ст. 1. до 5. ЗПП.

Потребно је нагласити да ЗПП-е таксативно наводи разлоге прекида парничног поступка, а поједини су примјениви и могу наступити и у оставинском поступку. Наравно, увијек за њихову примјену треба имати у виду посебности оставинског поступка. Школски је примјер могућност да се као законски наследник појави физичка особа (не и правна), па је нпр. и облигаторне и факултативне разлоге за прекид поступка из ЗПП-а потребно гледати у том свјетлу. С опоручним је наследницима друкчије, али и овдје вриједи неке посебности. У свијетлу даног примјера довољно је подсјетити да се као нужни наследник чије би право на нужни наследни дио било угрожено опоручним располагањем може појавити само законски наследник.

Иначе, разлози које смо претходно споменули могу се сматрати опћим разлозима прекида поступка *sui generis*. Према чл. 212. ЗПП, поступак се прекида: када странка умре; када изгуби парничну способност, а нема пуномоћника у парници; када умре законски заступник странке или престане његово овлаштење за заступање, а она нема пуномоћника у тој парници; када странка која је правна особа престане постојати односно кад надлежно тијело правомоћно одлучи о забрани рада; када наступе правне посљедице отварања стечајног поступка; када се странка нађе на подручју које је због изванредних догађаја (поплава, и сл.) одсјечено од суда; када због рата или других узрока престане рад у суду односно, када је то другим законом одређено. Наступи ли неки од ових разлога до прекида поступка долази *ex lege*, а одлуком суда о прекиду само се декларира чињеница наступања неког од законских разлога за прекид.

Прекид поступка може бити и факултативне нарави што значи да до прекида може, али и не мора доћи, а одлука ће овисити о оцјени суда у конкретном случају. Одлучи ли суд (због постојања којег од тих разлога) донијети рјешење о прекиду поступка (а што неизравно укључује и утврђење о постојању неког од разлога), одлука о прекиду поступка по својој ће нарави бити конститутивна.¹³ Примјерице, суд ће прекид поступка одредити ако „одлучи да неће сам рјешавати о претходном питању или ако одлучи поднијети захтјев Суду ЕУ-а о тумачењу Уговора Еуропске уније те ваљаности и тумачењу аката институција, тијела, уреда или агенција Еуропске уније,“ и сл. (чл. 213. ЗПП).¹⁴

¹³ Важно је напоменути да у овом случају до прекида поступка долази у тренутку када суд донесе одлуку о прекиду поступка, а не у тренутку када наступи околност која може довести до прекида поступка.

¹⁴ У наведеној одредби наводе се и даљњи разлози због којих суд може одредити прекид поступка. Занимљиво је што се законодавац, након што је у чл. 212. ЗПП таксативно навео разлоге за прекид поступка *ex lege*, одлучио у чл. 213. ЗПП у ст. 1. и 2. навести даљње разлоге прекида поступка *ex lege*, а у даљњим ставцима разлоге због којих суд може (али, и не мора) прекинути поступак.

3.2. Прекид поступка у свјетлу рјешења из ЗН-а

Што се тиче прекида оставинског поступка, понајприје, треба упамтити да је оставински поступак изванпарнични поступак и у њему нема мјеста спору међу странкама. Дође ли до спора, странке у њему не могу ријешити спорна питања, па се изворно изванпарнични поступак претвара у парнични поступак и из тога произлази њихова међусобна повезаност.

Поступа ли у оставинском поступку јавни билежник као повјереник суда, он не може донијети рјешење о прекиду, већ је такво рјешење овлаштен донијети искључиво оставински суд. Ово је јасно погледа ли се чл. 244. ставак 2. ЗН којим је предвиђено да ће у случајевима из чл. 222., 223. и 224. ЗН¹⁵ (а они се односе на разлоге прекида поступка и упућивање у парницу) јавни билежник вратит спис надлежном суду. Нешто послје о овом се рјешењу више говори.

Овдје само кажимо, јер већ смо рекли да је у овршном поступку законодавац, такођер, одредио да се јавни билежници појављују у улози повјереника суда, које овласти тамо имају. Према чл. 39.а ст.у 4. ОЗ, приједлог за оврху на темељу овршне исправе који је поднесен надлежном суду, суд аутоматски повјерава у рад јавним билежницима као повјереницима суда равномјерно, по абecedном реду њихових презимена, према правилима о службеном подручју и сједишту јавних билежника. Ово је друкчије рјешење него оно из чл. 241. ЗН према којем, јавни билежници као судски повјереници проводе радње и доносе одлуке у оставинском поступку сукладно одлуци суда о повјеравању. С тим што суд може из важних разлога увијек одузети јавном билежнику даље провођење оставинске расправе које му је повјерено и расправу сам провести или повјерити другом јавном билежнику (ст. 1. и 2). Надаље, сукладно чл. 281. ст. 1. у вези ст. 4. ОЗ, када јавни билежник оцијени да је приједлог за оврху допуштен и уредан, донијети ће рјешење о оврси на темељу вјеродостојне исправе и доставити га странкама. Осим тога, према чл. 281. ст. 8. ОЗ, ако након доношења рјешења о оврси на темељу вјеродостојне исправе оврховодитељ у цијелости или дјеломично повуче приједлог за оврху, јавни билежник ће рјешењем обуставити оврху. Јавни билежник може донијети још једно рјешење, може рјешењем обуставити оврху и ако тијеком поступка утврди да је овршеник умро прије покретања поступка или да је овршеник који је правна особа престао постојати (чл. 281. ст. 9. ОЗ).

3.2.1. Постоје ли разлози за прекид оставинског поступка, суд ће, сукладно чл. 222. ст. 1. ЗН, прекинути оставински поступак и упутити странке на парницу или поступак пред управним тијелом. У првом реду то ће бити, ако су међу странкама спорне чињенице о којима овиси неко њихово право. Особито ће то бити, ако су спорне чињенице - о којима овиси наслебно право, а

¹⁵ В. Црнић, Ј., Кончић, А., *Закон о насљеђивању*, Загреб, 2003, стр. 466. и даље. Контреџ, Д., Матко-Руждјак, Ј., Sessa, Ђ., *Закон о насљеђивању*, Загреб, 2015, стр. 264. и даље.

нарочито ваљаност или садржај опоруке или однос наслѣдника и оставитеља на темељу којег се по закону наслеђује; о којима овиси величина наслѣдног дијела, вриједност нужног дијела или урачунавање у наслѣдни дио; о којима овиси оправданост искључења нужних наслѣдника или постојање разлога за недостојност те је ли се нека особа одрекла наслѣдства (чл. 222. ст. 2. ЗН). Потребно је нагласити да међу странкама треба постојати управо спор о чињеницама. Јер, не постоји ли међу странкама у случајевима из чл. 222. ст. 2. ЗН спор о чињеницама, већ се странке споре о примјени права, оставински суд неће прекинути оставински поступак, него ће правна питања расправити у оставинском поступку.¹⁶

Надаље, а како одређује чл. 223. ст. 1. ЗН, ако су међу странкама спорне чињенице о којима овиси право на опоруком одређени запис или друго право, суд ће упутити странке на парницу или поступак пред управним тијелом, али неће прекинути оставински поступак. И овдје (у случају из ст. 1.) треба постојати спор о чињеницама, па не постоји ли спор о чињеницама, већ је међу странкама спорна примјена права, оставински суд сам ће расправити правна питања у оставинском поступку (чл. 223. ст.2. ЗН).

До прекида оставинског поступка и упућивања странака на парницу или управни поступак доћи ће, према чл. 224. ст. 1. ЗН, и ако су међу странкама спорне чињенице о којима овиси састав оставине или о којима овиси предмет записа.¹⁷

3.2.2. Напосљетку треба одговорити на питање коју ће странку суд упутити на парницу или управни поступак. Ово је питање једно од важнијих иначе и за овај рад.

Одговор даје чл. 225. ст. 1. ЗН који одређује да ће се упутити странка чије право суд сматра мање вјеројатним. Ова стипулација „мање вјеројатног права“

¹⁶ До прекида оставинског поступка, ипак, неће доћи чак и ако су међу странкама спорне чињенице о којима овиси неко њихово право под претпоставкама из чл. 222. ст. 4. ЗН. Односно, ради ли се о чињеницама чије постојање закон претпоставља или о чињеницама које су опћепознате те ако су спорне чињенице које је могуће утврдити на темељу јавних или јавно овјеровљених исправа. У том ће случају суд темељем предмнијеве о постојању тих чињеница односно предмнијеве о истинитости садржаја тих исправа донијети рјешење о наслеђивању, а онога који тврди супротно предмнијеваном упутити у парницу или у управни поступак да докаже супротно.

¹⁷ Поновно је у чл. 224. ст. 2. ЗН, слично као и у чл. 222. ст. 4. ЗН, предвиђено да суд неће прекинути поступак у случају да су између странака спорне чињенице (из чл. 224. ст. 1. ЗН) које суд може утврдити на темељу јавних или јавно овјеровљених исправа те на темељу предмњева да је садржај тих исправа истинит донијети рјешење о наслеђивању, а онога који тврди супротно упутити да то докаже у парници или у управном поступку. Суд ће у случају прекида поступка због разлога наведених у чл. 224. ст. 1. ЗН претходно испитати јесу ли испуњене претпоставке за доношење дјеломичног рјешења о наслеђивању, па га и донијети, а у случају доношења таквог дјеломичног рјешења о наслеђивању прекид поступка неће се односити на оно што је њиме обухваћено.

у правној теорији се преиспитује и наглашава се да одредба *de facto* „не садржава никаква мјерила за оцјену чије је право мање вјеројатно, већ да о томе одлучује суд слободном оцјеном расположивих доказа.“¹⁸ Из овог слиједи закључак да „суд треба на основи резултата расправљања у тијек оставинског поступка, а посебно узимајући у обзир доказе које су странке прибавиле и предложиле и доказе које је сам прибавио, оцијенити ступањ вјеројатности правног захтјева сваке од странака у вези са спорним чињеницама и одлучити чије је право више односно мање вјеројатно.“¹⁹

Врло илустративно Врховни суд рекао је у једном предмету: „*Оставитељица је прије смрти саставила двије писмене опорукe и то од 19. травња 1984. године власторучну писмену опоруку, а од 11. липња 1991. године, писмену опоруку пред свједоцима. Насљедници упућени на парницу су насљедници тих писмених опорукa. Мање вјеројатно право је увијек право опоручног насљедника усмене опорукe у односу на опоручног насљедника писмене опорукe. Из садржаја списка, а такођер и из образложења другоступањског рјешења произлази да је спорно, да ли уопће постоји усмена опорукa и ако постоји да ли је правоваљана. Према томе постоји спор о чињеницама о којима зависи право на насљедство, а нарочито правоваљаност и опстојност опорукe, па је према томе у смислу чл. 221. ЗН само у парници могло бити утврђено да ли та опорукa постоји и да ли је она правоваљана. Због тога је свакако мање вјеројатно право опоручног насљедника, чија је опорукa спорна, односно спорна је њезина опстојност и правоваљаност. Опстојност и правоваљаност усмене опорукe, ако је она спорна не може се утврђивати у оставинском поступку, већ само у парници. Због тога је другоступањски суд погрешно примјенио материјално право, када је закључио да је првоступањски суд у овом предмету исправно пошао од свога утврђења, од своје оцјене да та трећа, усмена оставитељичина опорукa постоји. У свакодневном правном промету мање је вјеројатно право увијек оне особе која посједује усмене обавијести о неком стању или догађају, у односу на исто таково право друге особе која посједује о томе неспорну писмену исправу.“²⁰*

3.2.3. Прекине ли суд поступак треба одредити рок у којему је странка упућена у парницу или управни поступак дужна покренути тај поступак и о томе извијестити оставински суд. Рок не може бити дуљи од 30 дана (чланак 225. ст. 2. ЗН).²¹ Поступи ли странка по упуту у додијеленом року, прекид

¹⁸ Шаговац, А., *Вјеројатност права поводом спора у оставинском поступку*, Годишњак: актуалности хрватског законодавства и правне праксе, бр. 25/2018, стр. 444.

¹⁹ Исто.

²⁰ ВС, Гзз-1/1997-2 од 19. вељаче 1997, <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba80256ba1> (страница посјећена 1. травња 2023).

²¹ Из наведене законске одредбе произлазе двије темељне обвезе странке и то покренути одговарајући поступак на који је упућена те обавијестити оставински суд о покретању одговарајућег поступка.

оставинског поступка трајати ће до правомоћног окончања парнице или управног поступка у које је упућена (чл. 225. ст. 3. ЗН). Ако би се догодило да у додијеленом року странка не поступи по рјешењу суда и не покрене парницу или управни поступак, прекинути поступак се наставља и довршити ће се неовисно о захтјевима гледе којих је странка упућена на парницу или управни поступак (чл. 225. ст.4. ЗН).²²

4. Разлози за прекид оставинског поступка с наслова опоручног располагања

У наслову овог рада наведено је да ће се посебна пажња посветити разлозима за прекид који се појављују код опоручног располагања. „Опорука је једнострано, изричито и особно очитовање опоручитељеве последње воље управљено на располагање за случај његове смрти.“^{23 24}

Да би очитовање воље опоручитеља остваривало правне учинке предвиђене Законом и везане уз опоручно располагање, опорука, понајприје, треба бити ваљана. Односно „мора бити сачињена по опоручитељу који је способан за опоручивање, опоручитељ своју вољу треба очитовати без мана воље које штете ваљаности опоруке, очитовање треба бити учињено у неком од облика предвођених за ваљано опоручивање, а садржај очитовања треба бити могућ и допуштен.“²⁵

У наставку ће се анализирати разлози због којих долази до прекида оставинског поступка под заједнички називником опоручног располагања: прекид због неспособности опоручивања и мана воље опоручитеља; прекид

²² У наведеном случају странка може остваривати своја права у поступку на који је упућена, а према чл. 225. ст. 5. ЗН, ако је оставински суд поступио у складу с одредбом ставка 4., као и у случају да је оставину расправио, а требао је странку упутити на парницу или управни поступак, правомоћност одлуке оставинског суда не спрјечава да се о односном захтјеву покрене парница или управни поступак.

²³ Gavella, N., Белај, В., *нав. дјело*, стр. 123.

²⁴ Свака физичка особа способна је саставити опоруку ако је способна за расуђивање и има навршених 16 година живота. Овласт на „састављање опоруке“ произлази из начела страначке аутономије односно начела диспозитивности дефинираног у правној теорији као „слобода да -заједничком сугласном идентичном и ваљано очитованом - вољом (стране) одлуче о настанку правног посла, садржају правног посла, облику (форми) правног посла, промјени садржаја и облика правног посла, промјени садржаја извануговорног обвезног односа те престанку правног посла и извануговорног односа.“ Слакопер, З., Горенц, В., Буковац Пувача, М., *Обвезно право: опћи дио: склапање, промјене и престанак уговора*, Загреб, 2009, стр. 45. Прилагођено, ово значи да појединац може по слободној вољи у сваком тренутку саставити, измијенити или опозвати односно саставити опоруку, чак, и уништити. В. још Слакопер, З., Михелчић, Г., Беланић, Л., Тот, И., *Обвезно право, Опћи дио с Уводом у приватно право*, Загреб, 2022., стр. 46. и даље.

²⁵ Gavella, N., Белај, В., *нав. дјело*, стр. 130.

због облика опоруке; прекид због неваљаности садржаја опоруке те прекид због повреде нужног дијела. Посљедњи од разлога за прекид, *stricto sensu*, није нужно везан уз опоручно располагање и наслеђивање на темељу опоруке, али се итекако може јавити у ходограму наслеђивања с обзиром на тај темељ. Ријеч је о прекид оставинског поступка због доказивања улоге наследника код брачне и изванбрачне заједнице односно животног партнерства особа истог пола.

4.1. Прекид због неспособности опоручивања и мана воље опоручитеља

4.1.1. Законодавац у чл. 26. ст. 1. ЗН одређује да опоруку може саставити особа која је способна за расуђивање и навршила је шеснаест година живота.²⁶ Изостанак ових претпоставки води до најснажније санкције - ништетности опоруке о чему суд води рачуна по службеној дужности. Другим ријечима, опорука неће производити намјераване правне учинке тј. сматра се као да није састављена. Накнадни губитак способности за расуђивање не шкоди. Па, ако је опоручитељ изгубио способност за расуђивање након састављања опоруке, то неће утјецати на њезину ваљаност (чл. 26. ст. 3. ЗН).

4.1.2. У чл. 27. ЗН уређене је институт мана воље опоручитеља при састављању опоруке. Оне, како ће се видјети, имају одређене посебне учинке - одредба одређује на који начин постојање мана воље утјече на ваљаност опоруке. Када се каже „како ће се видјети“ мисли се да мане воље при опоручивању како их види ЗН имају нека посебна обиљежја успореде ли се с уређењем мана воље из опћег прописа. Но, кренимо редом.

Мане воље („пријевара, присила, заблуда и сва остала питања која се односе на пристанак или намјеру особе која располаже“) имају своје посебно значење и мјесто у сложеном нормативном оквиру Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012 који је одавно изишао из националних оквира и пракси еуропских судова. Неизоставно зато, бар узгред, треба споменути чл. 26. Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012, гдје се наводе мана воље, у ст. 1. точ. е), под заједничким називником тзв. материјалних ваљаности располагања имовином због смрти.²⁷

²⁶ У чл. 26. ст. 2. ЗН законодавац одређује да се сматра да опоручитељ није био способан за расуђивање ако у тренутку састављања опоруке није био у стању схватити значење својег очитовања и његове посљедице или није био у стању владати својом вољом толико да поступа у складу с тим знањем. Вриједи оборива предмнијева из истог ставка да је опоручитељ у тренутку састављања опоруке био способан за расуђивање уколико се не докаже супротно.

²⁷ Ријеч је о посебном материјалноправном аспекту ваљаности који се тиче Уредбом (ЕУ) бр. 650/2012 предвиђених располагања које она уређује у својим чланцима 24. и 25. У чл. 24. Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012, најкраће речено, за материјалну ваљаност вриједи право које би по Уредби 650/2012 било мјеродавно за наслеђивање оног тко је учинио располагање

Према чл. 27. ст. 1. ЗН, мане воље ће довести до побојности опоруке односно опорука ће се поништити на захтјев, ако је опоручитељ опоруку саставио под утјецајем једне од сљедећих мана воље: пријетње, силе, пријеваре или се налазио у заблуди.²⁸ На мане воље суд не пази по службеној дужности. Опорука која садржи такве мане „поништава се на захтјев.“ У правилу, ће га поставити насљедници односно судионици оставинског поступка који се позивају на постојање мана воље као разлог неваљаности опоруке. У наставку неколико ријечи о свакој од њих.

У правној теорији силу се дефинира „као чин при којем присиљени није у могућности очитовати своју вољу приликом очитовања или ју уопће не очитује.“²⁹ Код силе као мане воље наглашена је тјелесна саставница што значи да се опоручитељу могу бити нанесене тјелесне озледе - ријеч је о тјелесном насиљу путем којег се опоручитељ сили на састављање опоруке или поједине опоручне одредбе тако што ће након што састави опоруку/опоручну одредбу насиље престати. О пријетњи се ради „када се ономе кому се пријети ставља у изглед неко зло усмјерено према њему или њему блиским особама, а што има за посљедицу оправдани страх код те особе тако да она свјесно не поступа у складу са својом вољом.“³⁰ У овом је случају наглашена психичка саставница - опоручитељу се пријети, примјерице, nanoшењем озледа не састави ли опоруку или поједину опоручну одредбу. Заблуда јест „погрешна предоцба о

на дан када је учињено. Факултативно, могућ је избора другог права - оног које омогућује чл. 22. Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012. Чланак 25 Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012 који уређује тзв. уговоре о насљеђивању, такођер, по наведеном питању предвиђа два режима мјеродавног права од којих је једно на вољи странке (у складу и под претпоставкама из чланка 22. Уредбе (ЕУ) бр. 650/2012). У литератури се, позивом на рецитал (48) преамбуле Уредбе 650/2012 наводи да су “ради осигурања једнообразне примјене посебних правила, Уредбом прописани елементи који се односе на материјалну ваљаност располагања за случај смрти, укључујући и уговора о насљеђивању те да провјера материјалне ваљаности располагања имовином за случај смрти може указивати да је располагање имовином за случај смрти неважеће.” Арас Крамар, С., Турк, М., Вучко, К., *Завршно извјешће о проведеном истраживању о примјени Уредбе о насљеђивању у Хрватској и Словенији*, Хрватски правни центар, 2019, стр. 48. http://www.hjk.hr/Portals/0/ForumUpload/dokumenti/Zavrsno%20izvjescje_hrv.pdf, приступ 2. травња 2023. О улози заблуде као једне од мана воље код Михелчић, Г., Беланић, Л., *Заблуда као мана воље и њезини досези у савременом развоју грађанског права*, Збоорник радова: Хрватско обвезно право у поредбеноправном контексту: петнаест година Закона о обвезним односима, Загреб, 2022, стр. 187. и даље..

²⁸ Наведене мане воље ће, сукладно чл. 27. ст. 2. ЗН, бити разлогом за поништење опоруке и када потјечу од треће особе. Надаље ће се опоручна располагања, сукладно чл. 27. ст. 3. ЗН, поништити на захтјев и ако је опоручитељ био у заблуди о чињеницама које су побудиле опоручитеља да учини та располагања.

²⁹ Белај, И., *Неваљаност опоруке због мана опоручитељеве воље*, Информатор, бр. 5935(2011), стр. 6.

³⁰ Исто.

некој од битних чињеница при опоручивању, а то су: предмет опоручивања, особе, одлучне околности и побуде.³¹ Коначно, пријевара је „квалифицирани облик заблуде односно, пријеваром друга особа изазива или одржава у заблуди опоручитеља, а све с циљем како би га се навело на подузимање одређених опоручних радњи (састављање опоруке, опозив).“^{32 33}

4.1.3. Врло важно је нагласити, а тако одређује чланак 27. ставак 4. ЗН да у случају када су само поједине опоручне одредбе „захваћене“ манама воље, то неће довести до неваљаност опоруке у цијелости може ли опорука опстати без одредбе која је настала под утјецајем мана воље.³⁴

Према чл. 28. ст. 1. ЗН, поништење опоруке или појединих њезиних одредаба због мана воље може захтијевати само особа која има правни интерес (у правилу ће то бити наследник), и то у року од годину дана од када је дознала за постојање узрока неваљаности (субјективан рок), али најкасније десет година од проглашења опоруке (објективан рок). Наведени једногодишњи рок, сукладно чл. 28. ст. 2. ЗН, не може почети тећи прије проглашења опоруке. Постоји и квалифицирани рок из чл. 28. ст. 3. ЗН који износи двадесет година од дана проглашења опоруке, а односи се на оног тко је проузрочио мане воље или је знао/морао знати за њих.

4.2. Прекид оставинског поступка због облика опоруке

Опорука је формалан правни посао и како законодавац каже - ваљана ће бити она опорука која је састављена у облику утврђеном законом и уз претпоставке предвиђене законом (чл. 29. ст. 1. ЗН). Другим ријечима, незадовољење једне од наведених претпоставки довед ће до неваљаности опоруке. Поништење опоруке због недостатака у облику може се захтијевати

³¹ Исто.

³² Исто..

³³ Усп. с кориштењем израза у тужби „под притиском“ као у предмету у којем је закључено: „Предмет спора је захтјев за поништење опоруке, а који тужитељи темеље на тврдњи да је опорука пок. И.М. сачињена под притиском и захтјев за поништење наследничких изјава које су према тврдњама тужитеља дане у заблуди. Међутим, у поступку је утврђено (што није ни спорно) да је опоручитељ опоруку писао и потписао својом руком. Дакле, ради се о власторучној опоруци (тестаментум хологранхум) у смислу ст. 1. чл. 68. ЗН. У поступку није доказано да би оставитељ на писање побијане опоруке био присиљен. Напротив, у поступку је доказно саслушањем свједока М. и А.М. (којима суд поклања вјеру) да опорука представља праву вољу оставитеља.“ ВС, Рев 500/1996-2 од 12. липња 1997, <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba8025a1e4> (страница посјећена 1. травња 2023).

³⁴ В. сентенцу из одлуке Врховног суда Републике Хрватске у којој се наводи како „околност што је опоручитељ био наговорен на одређено располагање опоруком, не чини опоруку ништавом.“ ВС, Рев - 400/87 од 4. липња 1987, у: Црнић, Ј. и др. *Ново насљедноправно уређење*, Загреб, 2003, стр. 88.

након отварања наслједства од стране особе која има правни интерес у року од годину дана од сазнања за опоруку, а најдуље десет година од проглашења опоруке. С тиме да рок од годину дана не може почети тећи прије проглашења опоруке (чл. 29. ст. 3. ЗН).³⁵

Законом је предвиђен затворени број облика опоручивања. Тако, опоручитељ који се определио саставити опоруку у облику који није превиђен ЗН-ом, заправо, одређује судбину своје опоруке - она ће бити неваљана, будући да није удовољено претпоставкама из чл. 29. ст. 1. ЗН.

Уређујући облик опоруке, ЗН предвиђа редовни и изванредни облик, а разлика ће овисити о околностима које су биле на снази у вријеме састављања опоруке.³⁶ У редовитим околностима опоручитељ опоруку може саставити у неком од редовитих облика, док у изванредним околностима, поред неког од редовитих облика, има на располагању и изванредни облик.³⁷ Темелјне разлике између њих постоје с обзиром на „рок ваљаности.“ Наиме, опорука састављена у изванредном облику „престат ће бити ваљана, ако опоручитеља не задеси смрт још док трају изванредне околности односно унутар краткога рока од њихова престанка.“³⁸ Што у бити значи да опорука сачињена у том облику

³⁵ В. одлуку Врховног суда Рев-1066/02-2 од 28. студеног 2002. у којој се каже: „Имајући у виду да је субјективни рок прекинут тужитељевим оспоравањем ваљаности опоруке у оставинском поступку иза пок. оставитељице, да је рјешењем од 26. рујна 2011. (правомоћно 21. вељаче 2012.) прекинут оставински поступак и тужитељ упућен на покретање парничног поступка против туженице, те да је тужитељ у овом поступку 31. листопада 2011. (дакле и прије правомоћности рјешења о прекиду и упућивању) поднио тужбу за поништење опоруке због недостатка облика, прекид оставинског поступка нема утјецај на објективни рок. Застаријевање захтјева за поништење опоруке због недостатка облика прекинуто је оспоравањем опоруке, те оно поновно почиње тећи од правомоћности рјешења о прекиду оставинског поступка и упућивању законских наслједника на парницу.“ <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba80a37a7c> (страница посјећена 1. травња 2023).

³⁶ В. одлуку Врховног суда Рев 956/2014-5 од 8. сијечња 2020. у којој се каже: „Правилно је стајалиште нижеступањских судова да се постојање претпоставки за изјављивање усмене опоруке цијени с обзиром на вријеме када је усмена опорука изјављена и да у вријеме када је. опоручитељица изјавила усмену опоруку нису постојале субјективне ни објективне околности које су онемогућиле опоручитељицу да састави опоруку у писменом облику. Наиме, према утврђењу нижеступањских судова у вријеме изјављивања усмене опоруке дана 25. липња 1988. године, с обзиром на здравствени статус сад пок. А.Ч. њена скоро смрт се није могла очекивати, она је нормално комуницирала с околином и била је способна писати, због чега се није радило о изванредним околностима када је могуће изјавити усмену опоруку у смислу чл. 78. ст. 1. ЗН.“ <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba8027d338> (страница посјећена 1. травња 2023).

³⁷ У чл. 29. ст. 2. ЗН наводи се како сватко може у редовитим околностима опоручити у било којем од законом предвиђених облика.

³⁸ Gavella, N., Белај, В., *нав. дјело*, стр. 135.

производи правне учинке кроз ограничено вријеме. Ради ли се о редовитом облику опоруке, њезин рок трајања је неограничен (јасно, не стави ли се изван снаге).

Редовити облици опоруке претпостављају постојање већег броја претпоставки које се траже за њезину ваљаности. Опорука се може сачинити као јавна,³⁹ уз судјеловање надлежних тијела јавне власти - суца опћинског суда, судског савјетника у опћинском суду или јавног билежника, а у иноземству, конзуларног односно дипломатско-конзуларног представника Републике Хрватске. Тиме ове опоруке добивају облик јавне исправе, док је опорука коју опоручитељ састави без судјеловања овлаштених особа, приватна опорука. Опорука може бити усмена и писана. Усмена опорука уједно је и изванредна опорука, а саставља се, сукладно чл. 37. ст. 1. ЗН, у истодобној назочности два свједока и постоје ли изванредне околности због којих опоручитељ није у стању опоручити у другом ваљаном облику.⁴⁰ Писане опоруке су, наравно, опоруке које је опоручитељ саставио у писаноме облику односно у облику исправе. У правилу, се опорука саставља у писаноме облику.

4.2.1. Посебно о холографским и алографским опорукама

4.2.1.1. И власторучна (холографска) опорука и писана опоруку пред свједоцима (алографска) опорука спадају под приватне, редовите и писане облике опорука. Власторучна опорука бити ће ваљана ако ју је опоручитељ власторучно написао и потписао, па опоручитељ треба знати/мора бити у стању читати и писати жели ли очитовати своју последњу вољу власторучном опоруком (чл. 30. ст. 1. ЗН). Иако за ваљаност опоруке није нужно, корисно је да су у њој наведени датум и мјесто састављања (чл. 30. ст. 2. ЗН).

У теорији се објашњава да „у судској пракси постоје размишљања како свака повреда дужности потписивања опоруке не може имати за последицу неваљаност власторучне опоруке, ако потпис којег је опоручитељ ставио не оставља мјеста сумњи тко је аутор те, ако је његовим стављањем заиста желио изразити своју безувјетну сугласност с текстом којег је потписао.“⁴¹ Ово, међутим, не вриједи ако власторучна опорука није уопће потписана или је потписана парафом или факсимилом, будући да ће таква опорука бити неваљана. У правилу се, власторучна опорука саставља „на папиру.“ Међутим, „буде ли написана и чему другоме прикладном за писање - то неће само по себи бити узроком њезине неваљаности (нпр. ако је написана на комаду дрвета, зиду, у некој књизи и сл).“⁴² У погледу језика, опорука може бити састављена и

³⁹ В. чл. 32. ст. 2. ЗН.

⁴⁰ Према чл. 37. ст. 2. ЗН, усмена ће опорука престати вриједити протеком рока од тридесет дана од престанка изванредних околности у којима је сачињена.

⁴¹ Gavella, N., Белај, В., *нав. дјело*, стр. 145.

⁴² *Исто*.

на страном језику и писму, али под претпоставком да опоручитељ познаје односно разумије тај језик или писмо.

Што се тиче ваљаности евентуалних каснијих допуна и њиховог утјецаја на ваљаност опоруке, начелно ће, бити ваљане. Међутим треба истаћи да се у теорији упозорава на одређен разлике и наводе два случаја. Тако, „ако је оставитељ нешто дописао унутар текста опоруке у дијелу изнад његовог власторучног потписа та ће допуна бити ваљана и сматрат ће се саставним дијелом власторучне опоруке. Док је другачији случај, ако оставитељ нешто допише испод свог потписа, јер ће таква одредба бити неваљана.“⁴³ Разлог за овај закључак лежи у чињеници да је вјеројатније очекивати да трећи (који би се окушао у дописивању текста унутар туђе опоруке) најприје допише текст испод потписа опоручитеља. Није, међутим, искључена могућност да се текст допише и изнад потписа опоручитеља, па треба цијенити евентуалне видљиве разлике између рукописа опоручитеља и треће особе. Потоње може довести до побијања опоруке односно упућивања у парницу.

Једно од питања из праксе тичало се ваљаности додатног „оснаживања“ власторучне опоруке отиском кажипрста опоручитеља уз његов потпис на опоруци или овјере потписа опоручитеља по јавном билежнику. Односно, проблематизирано је утјечу ли наведени „додаци“ на ваљаност власторучне опоруке.

Судска пракса заузела је стајалиште да ове околности не би требале получити учинак неваљалости власторучне опоруке (када је ријеч о облику). За илустрацију може послужити навод из једне одлуке Врховног суда⁴⁴ у којој се каже: „*Околност да је опоручитељ у власторучној опоруци уз свој потпис додао и отисак кажипрста не чини ту опоруку неваљаном.*“

Једнако стајалиште заузето је и с обзиром на питање о тому да је још нека особа потписала власторучну опоруку оставитеља. Суд каже да то неће довести до неваљаности опоруке.⁴⁵

Свака опорука, па тако и власторучна опорука мора се доставити суду/јавном билежнику који проводи оставински поступак у изворнику. Преслика опоруке није релевантна, будући да чито није власторучно написана

⁴³ Сабљарић, С., *Претпоставке ваљаности власторучне опоруке*, Право у господарству, бр. 1/2018, стр. 140.

⁴⁴ ВС, Рев-436/03-2 од 31. ожујка 2004., у: Контреџ, Д., Матко-Руждјак, Ј., Sessa, Ђ., *нав. дјело*, стр. 43.

⁴⁵ В. примјерице одлуку ЖС у Сплиту, Гж-3442/08 од 11. ожујка 2010. у којој се наводи да „*опорука коју је опоручитељ написао својом руком и потписао правоваљана је те за тај облик опоруке нису потребне никакве друге формалности, али ако су ипак учињене (овдје потписи свједока), оне саме по себи не одузимају опоруци значење ваљане власторучне опоруке.*“ Речено је и следеће: „*Потписи свједока на власторучној опоруци не дају тој опоруци значење тисане опоруке пред свједоцима.*“, у: Контреџ, Д., Матко-Руждјак, Ј., Sessa, Ђ., *нав. дјело*, стр. 45.

и потписана. Ипак, преслика опоруке може послужити у сврху доказивања да је опорука постојала у случају ако је изгубљена или уништена.

4.2.1.2. Према чл. 31. ст. 1. ЗН, писану опоруку пред свједоцима може саставити опоручитељ који зна и може читати и писати и то тако што ће за исправу (без обзира тко ју је саставио) пред два истодобно назочна свједока изјавити - да је то његова опорука и пред њима ју потписати.

По природи ствари, назочност само једнога свједока или потписивање опоруке без назочности свједока довести ће до њезине неваљаности. Таквог је стајалишта и судска пракса. Илустрације ради, Врховни суд⁴⁶ у једној одлуци каже: „*Ништава је писмена опорука пред свједоцима ако је опоручитељ није потписао пред два свједока, већ само пред једним, а други је свједок дошао кад су опоруку већ потписали оставитељ и један свједок.*“ Ваља нагласити да је сваки случај, ипак, „прича за себе“ и ваља га брижљиво оцјењивати (не одступајући, наравно, од потоње наведеног). Врховни суд каже: „*Опоручитељ може дати изјаву да је то његова опорука не само ријечима наведеним у ЗН-у, већ и другим изразима који на јасан начин исказују стварну, озбиљну и слободну оставитељеву вољу. Исто правно схваћање заузето је већ у одлукама овога суда број Рев-17/05 од 29. рујна 2005. и број Рев-818/13 од 26. ожујка 2013. Притом треба навести да за ваљаност писане опоруке пред свједоцима, сукладно одредби чл. 31. ст. 1. ЗН, опоручитељ не мора пред истодобно назочним свједоцима писане опоруке наглас прочитати текст те опоруке, нити назочни свједоци не морају знати садржај опоручитељеве опоруке.*“⁴⁷

За разлику од холографске опоруке коју саставља опоручитељ, алогографску опоруку може саставити и трећа особа различита од опоручитеља. Свједоци ће се потписати на самој опоруци (чл. 31. ст. 2. ЗН), а корисно је да се назначи њихово својство свједока те друге околности које могу помоћи њихову лакшем проналажењу.⁴⁸ Свједоци не морају знати садржај опоруке, нити им је опоручитељ дужан прочитати опоруку, једнако као што није нужно да назоче састављању опоруке. Они само потврђују да је опоручитељ потписао опоруку у њиховој назочности и изјавио да је ријеч о његовој опоруци.

4.2.2 Посебно о јавним опорукама

У јавне облике опоруке спадају: јавна опорука и међународна опорука. Сукладно чл. 32. ст. 1. ЗН, сватко може ваљано опоручити у облику јавне опоруке, а онај тко не може или не зна читати или писати или се не може потписати - мора (у редовитим околностима) опоручити у том облику. Што

⁴⁶ ВС, Гж-3428/76 од 13. листопада 1977., у: Црнић, Ј. и др. *нав. дјело*, стр. 72.

⁴⁷ ВС, Рев 3022/15-3 од 13. просинца 2017. <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba808077b9> (страница посјећена 1. травња 2023).

⁴⁸ Иако законодавац не каже које су то околности, могло би се радити о њиховим адресама становања, особном идентификацијском броју, броју мобитела или телефона и сл.

значи да је у одређеним околностима састављање јавне опоруке облигаторно. Што се тиче међународне опоруке, у правној теорији се истиче да „опоручитељ који жели својој опоруци дати такав облик треба поднијети одговарајући захтјев управљен некој од особа овлашћених (за састављање опоруке иначе) да му се састави међународна опорука.“^{49 50}

Због, на први поглед, евидентних сличности између ових опорука потребно је истакнути да међу њима постоје и разлике, те казати више о разликама које постоје између међународне и јавне опоруке. Међународна опорука представља шири појам од јавне опоруке, будући да свака опорука може добити облик међународне, а јавну опоруку може саставити само за то овлаштена особа. Међународну опоруку овлаштена особа потврђује - подноси јој се исправа у којој је садржано опоручно располагање, па издавањем потврде о састављању опоруке као међународне од стране овлаштене особе одређена опорука добива облик међународне опоруке.⁵¹

4.2.3. Посебно о правном интересу за поништај

На ништетност опоруке због недостатака у облику суд не пази *ex officio* као што је то случај с неспособности за расуђивање и доби опоручитеља, па поништење опоруке треба тражити особа која за то има правни интерес. У свјетлу разлога за ништетности опоруке корисно је нагласити да код оних облика опоруке који укључују назочност свједока (као претпоставку ваљаности форме опоруке) вриједи забрана располагања према одређеним особама. Ријеч је о: особи која је саставила опоруку, свједоцима, њиховим брачним друговима, прецима, потомцима, сродницима у побочној лози до закључно четвртог ступња сродства и брачним друговима свих тих особа (в. чл. 36. и 40. ЗН). У супротном, опоручне одредбе бити ће ништетне. Важно је нагласити и да одређене особе не смију бити свједоци код писане опоруке пред свједоцима и јавне опоруке те, такођер, да не смију у својству овлаштене особе саставити опоруку (чл. 35. ст. 2. ЗН).⁵² Поступање противно овој забрани за посљедици

⁴⁹ Булка, З., *Насљеђивање на темељу опоруке*, Хрватска правна ревија, бр. 12/2010, стр. 56.

⁵⁰ Ријеч је о истом кругу особа овлашћених за састављање јавне опоруке. В. чл. 151. ст. 1 ЗН који каже да је опорука, без обзира на мјесто гдје је састављена, гдје се налази оставина те на оставитељево држављанство, пребивалиште или боравиште, ваљана што се тиче облика ако је састављена у складу с одредбама чл. 152. до 166. ЗН.

⁵¹ Облик и садржај наведене потврде прописан чл. 160. ЗН. В. Конвенцију о једнообразном закону о облику међународног тестаментa (*Convention Providing a Uniform Law on the Form of an International Will*) од 26. листопада 1973. године.

⁵² Разлог је њихова изравна повезаност с опоручитељем (нпр. ријеч може бити о опоручитељевим потомцима, посвојчади и њихови потомцима, предцима и посвојитељима, његовим сродницима у побочној лози до закључно четвртог ступња, брачним друговима свих тих особа као и опоручитељевом брачном другу).

има, не само ништетност појединачне опоручне одредбе, већ опорукe у цијелости.

4.3. Прекид оставинског поступка због неваљаности садржаја опорукe

4.3.1. Опоручитељ је при састављању опорукe овлаштен располагати цијелокупном својом имовином, али поштујући правило да нитко на другога не може пренијети више права неголи га сам има. Тако је оставитељ овлаштен за случај смрти опоруком располагати свиме чиме је био овлаштен располагати и за живота, ако није што посебно прописано (чл. 42. ст. 1. ЗН). Опоручитељ опоруком може произвести исте правне учинке које је могао и за живота једностраним очитовањем своје воље, ако није што друго прописано (чл. 42. ст. 2. ЗН). Наравно да опоручитељ, опоруком може изазвати само он насљедноправне учинке који су предвиђени ЗН-ом (чл. 42. ст. 3. ЗН).

Gavella и Белај упозоравају да је „опорука односно поједина опоручна одредба чији садржај је немогућ (укључујући и неразумљив) или недопуштен - неваљана је, будући да је опоручитељ одредио нешто гледе чега његова воља не може производити правни учинак (нпр. располагао је с туђим правом, или својом обвезом без пристанка вјеровника, или сл.).“⁵³ На наведене разлоге који за посљедицу имају ништетности опорукe односно поједине опоручне одредбе, суд пази по службеној дужности.

4.3.2. Прије је казано да поред одредби ЗН-а за питања која се тичу садржаја опорукe треба водити рачуна о правилима још једног прописа - наравно, ријеч је о Закону о обвезним односима.⁵⁴ Точније, казало се да ЗН резервира неке посебности за случајеве које он уређују, а који су нешто друкчије од оног што каже опћи пропис. Овдје ће се најприје казати нешто из уређења по ЗОО-у.

Његовим одредбама (које се овдје супсидијарно примјењују) уређено је (на разини опћег прописа) питање ништетности односно побојности правних послова, па се тако у чл. 322. ст. 1. ЗОО наводи да је уговор који је противан Уставу, присилним прописима или моралу друштва ништетан, осим ако циљ повријеђеног правила не упућује на неку другу правну посљедицу или ако закон у одређеном случају не прописује што друго. Сљедствено, и она опоручна одредба која је противна Уставу, присилним прописима или моралу друштва бити ће ништетна и о тому суд води рачуна по службеној дужности.⁵⁵

⁵³ *Gavella*, N., Белај, В., *нав. дело*, стр. 174.

⁵⁴ НН, бр. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22 и 156/22, даље: ЗОО.

⁵⁵ Примјерице, уколико би опоручитељ опоруком одредио насљедника, али би истодобно навео како на њега неће пријети његови дугови таква би одредба била недопуштена и неваљана, односно ништетна будући да је у супротности с чл. 139. ЗН који наводи како насљедник одговара за оставитељеве дугове осим уколико се је одрекао насљедства.

Што се тиче побојности, у чл. 330. ЗОО одређује се да је уговор побојан када га је склопила страна која је ограничено пословно способна; када је при његову склапању било мана воље те, када је то ЗОО-ом или посебним прописом одређено. На једном примјеру могуће је поткријепити напријед изнијету тврдњу о посебним рјешењима из ЗН-а у успоредби с опћим уређењем. За размјере расправе о побојности опоруке, нпр. ограничена пословна способност опручитеља имати ће специфичне учинке на ваљаност опоруке - неће довести до побојности опоруке већ до њезине ништетности, будући да је претпоставка ваљаног састављања опоруке да је оставитељ способности за расуђивање.

4.3.3. У ЗН-у су предвиђени посебни разлози који могу довести до побојности опоруке, почевши од именовања особе насљедника, и сл. Како показује пракса, до оспоравања опоруке најчешће долази из разлога који се могу свести под заједнички називник - распоdjела имовине поједином насљеднику. На разлоге побојности опоруке или поједине опоручне одредбе суд не пази по службеној дужности. Погледајмо.

Најважнији су састојци опоруке који би требали бити и њезини обвезни састојци: одређивање насљедника и распоређивање имовине. Опоручитељ у опоруци може, сукладно чл. 43. ст. 1. ЗН, одредити једнога или више насљедника - опоручним насљедником сматрати се особа коју је опоручитељ одредио као насљедника у цијелости или у размјерном дијелу (чл. 43. ст. 2. ЗН), али и, како се наводи у чл. 43. ст. 3. ЗН, особа којој је опоруком остављена једна или више одређених ствари или права. Опоручитељ може опоруком одредити замјеника односно особу којој ће припасти насљедство за случај да насљедник умре прије опоручитеља, или се одрекне насљедства, или буде недостојан за насљеђивање (чл. 44. ст. 1. ЗН). Оно што није допуштено, није могуће насљеднику ни записовнику одредити насљедника (чл. 44. ст. 2. ЗН). О овом нема двојбе у судској пракси, па је то редовито и могуће прочитати – примјерице, као у одлуци Жупанијског суда у Бјеловару⁵⁶ у којој се каже: „Због недопуштеног углавка којим опоручитељ свом насљеднику одређује насљедника за случај његове смрти опорука је правно неваљана само у том дијелу, а не и у дијелу којим је опоручитељ одредио свог насљедника.“

Што се тиче осталих допуштених, али необвезатних састојака опоруке потребно је нагласити да опоручитељ опоруком може оставити један или више записа (легата, чл. 45. ЗН); одредити да се нека ствар или право или дио оставине или цијела оставина употреби за постигнуће одређене допуштене сврхе односно основати закладу (чл. 46. ЗН); одредити налог којим ће оптеретити одређеном дужности особу којој оставља какву корист из оставине, а може одредити и увјете или рокове (сматра се да су немогући, недопуштени и неморални односно неразумљиви или протурјечни увјети - непостојећи, чл.

⁵⁶ Жупанијски суд у Бјеловару, Гж – 710/04-2 од 27. свибња 2004., у: Контреч, Д., Матко-Руждјак, Ј., Sessa, Ђ., *нав. дјело*, стр. 72.

47. ЗН). Једнако се сматра да недопуштени и неморални налози не постоје (чл. 48. ст. 2. ЗН). Постојање ових увјета/налога не довести до аутоматске ништетности (како је случај према опћим правилима о неваљаности правних послова), већ се сматра као да нису додани у опоруци.⁵⁷

Опоручитељ опоруком може одредити једну или више особа као извршитеље опоруке (чл. 60. ст. 1. ЗН), а може, примјерице, и „опростити насљеднику недостојност, опозвати ранију опоруку, повући опозив, одредити да се дар не урачуна насљеднику у његов законски дио, и сл.“⁵⁸

Све ове састојке опорука може, али не морати садржавати. Ако постоје, а нису ваљани, могу бити разлогом за побијање опоруке или поједине опоручне одредбе.

4.4. Прекид оставинског поступка због повреде нужног дијела

4.4.1. Начелна широка слобода располагања имовином за случај смрти, ипак, је у једном дијелу ограничена. Постоји изнимка у корист особа за које је логично и животно да буду насљедници оставитеља, а могуће је да их је због различитих разлога опоручитељ изостави из опоруке. Управо због тога предвиђен је један посебан институт - институт нужних насљедника. Односно особа које опоручитељ не може изоставити из насљедства, а поступи ли тако оне имају право на дио у оставини.

Сукладно чл. 69. ст. 1. ЗН, нужни су насљедници оставитељеви потомци, посвојчад и њихови потомци те брачни друг (тзв. апсолутни нужни насљедници), али и оставитељеви родитељи, посвојитељи и остали преци (тзв. релативни нужни насљедници). Потоњи, под претпоставком да су трајно неспособни за рад и да немају нужних средстава за живот (чл. 69. ст. 2. ЗН).

4.4.2. Темељно је правило да су располагања за случај смрти која су супротна праву на нужни дио побојна, што значи да се нужни насљедници морају позвати на повреду нужног дијела желе ли да им он припадне (чл. 70. ст. 2. ЗН).

Нужни дио апсолутних нужних насљедника износи једну половину законског дијела, а нужни дио релативних нужних насљедника једну трећину (чл. 70. ст. 3. ЗН). Опоручитељ у опоруци може одредити и да нужни насљедник прими свој дио у одређеним стварима, правима или новцу (чл. 70. ст. 4. ЗН).

Сукладно чл. 77. ст. 1. ЗН, сматра се да је нужни дио повријеђен када је укупна вриједност располагања опоруком и/или вриједност дарова толика да

⁵⁷ У литератури се наводи да се „изнимка *in favorem testamenti* правда чињеницом да у вријеме утврђивања ваљаности опоруке оставитељ више није жив како би могао отклонити ништетност сачињавањем нове опоруке.“ Кларић, П., Ведриш, М., *Грађанско право*, Загреб, 2014, стр. 745.

⁵⁸ Кларић, П., Ведриш, М., *нав. дјело*, стр. 746.

због ње нужни насљедник не би добио пуну вриједност свога нужнога дијела. У случају повреде нужног дијела располагања опоруком умањују се, а дарови се враћају у мјери која је потребна како би се допунио нужни дио. Прво се умањује располагање опоруком, а не буде ли нужни дио намирен, враћају се дарови (чл. 78. ЗН).⁵⁹ Умањење располагања опоруком - заправо, заштита нужног насљедног дијела, може захтијевати у року од три године од проглашења опоруке. Поврат дара (који се логично веже на ову заштиту), такођер је могуће тражити у року од три године, али се почетак тијека рока рачуна од оставитељеве смрти односно од дана правомоћности рјешења о проглашењу оставитеља умрлим/од утврђења смрти (чл. 84. ЗН).⁶⁰

4.4.3. Речено је да су располагања за случај смрти која су супротна праву на нужни дио побојна, па се нужни насљедници морају позвати на повреду свог нужног дијела. С овим у вези врло је занимљиво питање „наслѣдивости“ права на умањење располагања опоруком, па се у једној одлуци Жупанијског суда у Ријеци⁶¹ може прочитати стајалиште да „*право на умањење располагања опоруком због повреде нужног дијела није насљедиво ако нужни насљедник прије своје смрти није ставио захтјев за нужни дио.*“ Оно произлази из чл. 83. ЗН који одређује да умањење располагања опоруком и поврат дара којим је повријеђен нужни дио могу захтијевати само нужни насљедници, а то је право насљедиво под претпоставком да је нужни насљедник прије своје смрти ставио захтјев за нужним дијелом.

4.4.4. Коначно, треба рећи да постоје такве околности због којих опоручитељ може ускратити право на нужни дио нужним насљедницима. Начелно, изнаслѣђење није допуштено, но, постоје два института помоћу којих опоручитељ може онемогућити односно ускратити нужни дио. У првом случају долази до искључења нужних насљедника (*exheredatio nota causa*), а у другом до лишења нужног дијела (*exheredatio bona mente*).⁶²

⁵⁹ Детаљније о израчунавању вриједности нужног дијела, умањењу располагања за случај смрти и враћању дарова видјети у чл. 71. до 83. ЗН.

⁶⁰ Тек се напомиње да насљѣђивањем на темељу закона не може доћи до повреде нужног насљедног дијела. Тако се, нпр. у одлуци ЖС у Вараждину каже: „*Ако законски насљедник устије са захтјевом за поништење уговора о доживотном уздржавању стјече право насљѣђивања на темељу закона, будући да право на нужни дио постоји само у случају опоручног насљѣђивања.*“ ЖС у Вараждину, Гж-390/12-2 од 13. ожујка 2012., у: Контреџ, Д., Матко-Руждјак, Ј., Sessa, Ђ., *нав. дјело*, стр. 100.

⁶¹ ЖС у Ријеци, Гж-2176/03 од 19. свибња 2004, у: Контреџ, Д., Матко-Руждјак, Ј., Sessa, Ђ., *нав. дјело*, стр. 117.

⁶² Потребно је указати на још један институт који се често изједначава с институтом искључења нужних насљедника, иако се ради о различитим институтима, а ријеч је о недостојности за насљѣђивање. Наиме, разлози за недостојност за насљѣђивање прописани су у чл. 125. ЗН, а разлози за искључење нужних насљедника у чл. 85. ст. 1. ЗН, па већ ово потврђује предњи навод. Недостојни за насљѣђивање могу бити и законски и опоручни насљедници као и остале особе (примјерице записовници), док се искључити

До искључења нужних наслѣдника долази испуни ли се неки од разлога из чл. 85. ст. 1. ЗН.⁶³ Оно може бити потпуно или дјеломично (чл. 85. ст. 2. ЗН). Мора бити прочитано на изричит начин, а треба и навести разлог искључења (чл. 86. ст. 1. ЗН) који мора постојати у тренутку опоручивања (чл. 86. ст. 2. ЗН). Искључени наслѣдник, сукладно чл. 87. ЗН, изгубити ће наслѣдно право у мјери у којој је искључен (у потпуности или дјеломично), а права осталих особа које могу наслиједити оставитеља одређују се као да је искључени наслѣдник умро прије оставитеља. Односно долази до примјене начела репрезентације гдје на мјесто искљученога наслѣдника ступају његови наслѣдници односно потомци.

Што се тиче лишења нужног дијела, опоручитељ може опоруком потомка лишити његова нужног дијела у цијелости или дјеломично у корист његових потомака, ако је презадужен или је расипник (чл. 88. ст. 1. ЗН). Лишење ће бити ваљано само ако је у тренутку отварања наслѣдства лишени имао малољетно дијете или унука од прије умрлог дјетета или пунољетно дијете или унука од прије умрлог дјетета који су неспособни за рад и немају нужних средстава за живот (чл. 88. ст. 2. ЗН). Дакле, уз постојање једног од разлога наведених у чл. 88. ст. 1. ЗН тражи се и „постојање“ особа малољетног/пунољетног дјетета/унука наслѣдника лишеног наслѣдног дијела како би лишење било ваљано. Ако је наслѣдник лишен нужног дијела дјеломично, наслиједити ће оставитеља у дијелу који није обухваћен лишењем (чл. 88. ст. 3. ЗН), а лишени ће наслѣдник наслиједити оставитеља и када претпоставке за лишење више не постоје у тренутку смрти оставитеља (чл. 88. ст. 4. ЗН).

4.5. Прекид оставинског поступка због доказивања улоге наслѣдника код брачне и изванбрачне заједнице односно животног партнерства особа истог пола

Склапањем брака наступају одређене правне посљедице од којих су овдје релевантне оне повезане с имовинскоправним односима брачних другова. Имовинскоправни односи брачних другова, примарно су, уређени Обитељским

могу само нужни наслѣдници. Такођер, на недостојност суд пази по службеној дужности (чл. 126. ст. 3. ЗН, изузев разлога наведеног у чл. 125. точ. 4. ЗН), за разлику од искључења нужних наслѣдника гдје ће искључење бити овласт односно могућност опоручитеља у опоруци.

⁶³ Тако ће опоручитељ, сукладно чл. 85. ст. 1. ЗН, опоруком моћи искључити наслѣдника који има право на нужни дио ако се он повредом неке законске или моралне обвезе која произлази из његова обитељског односа с оставитељем теже огријешило према оставитељу, ако је намјерно починио неко теже казнено дјело према оставитељу или његову брачном другу, дјетету или родитељу, ако је починио казнено дјело против Републике Хрватске или вриједности заштићених међународним правом те, ако се одао нераду или непоштеном животу.

законом,⁶⁴ једнако као и изванбрачних другова, будући да је чл. 11. ОБЗ изванбрачна заједница изједначена с брачном заједницом уз задовољење тражених претпоставки.⁶⁵ Имовинскоправне односе животних партнера односно особа истог пола уређује посебни пропис, Закон о животном партнерству особа истог пола⁶⁶ и то, на готово једнак начин.

Ако је оставитељ у тренутку смрти био у некој од ових заједница, законски наследник сукладно одредбама ЗН-а јест и његов живући друг односно партнер. Ако је брак склопљен или је склопљено животно партнерство пред надлежним тијелом положај живућег друга/партнера у улози нужног наследника потпуно је јасан.⁶⁷ У сложенијој ситуацији наћи ће се изванбрачни друг односно неформални животни партнер^{68 69} који ће морати доказивати свој однос с оставитељем, буде ли му оспорена улога наследника у оставинском поступку, уопће, па тако и нужног наследника.

Судска пракса богатија је случајевима када је ријеч о изванбрачној заједници, па се тако у одлуци Жупанијског суда у Ријечи⁷⁰ наводи: „Када постоји спор између наследника о томе да ли је једна од наследница била изванбрачна супруга оставитеља, па тиме и стекла законско право насљеђивања оставитеља, тада ће суд упутити управо особу која тврди да је

⁶⁴ НН, бр. 103/15, 98/19 и 47/20, даље: ОБЗ.

⁶⁵ Према чл. 11. ст. 1. ОБЗ, одредбе Закона о брачној заједници примјењују се на изванбрачну заједницу, ако се ради о животној заједници неудане жене и неожењеног мушкарца која траје најмање три године или краће ако је у њој рођено заједничко дијете или је настављена склапањем брака.

⁶⁶ НН, бр. 92/14 и 98/19, даље: ЗЖП.

⁶⁷ Чл. 8. ЗН изричито наводи како су и брачни и изванбрачни друг оставитеља његови законски наследници. Иако се у одредби изричито не наводе животни партнери, одредбу треба тумачити и у овом смислу, будући да је животно партнерство у погледу имовинскоправних односа готово изједначено с изванбрачном односно брачном заједницом. Чињеница што код нужних наследника ЗН изричито наводи једино брачне другове као такве (нужне наследнике), ни на који начин не би требала значити да и изванбрачни другови као и животни партнери не би имали право на свој нужни дио.

⁶⁸ Ваља образложити разлику између формалног и неформалног животног партнерства. Тако се животно партнерство у чл. 2. ЗЖП дефинира као заједница обитељског живота двију особа истог пола склопљена пред надлежним тијелом у складу с одредбама ЗЖП-а. Неформално животно партнерство, сукладно чл. 3. ст. 1. ЗЖП, јест заједница обитељског живота двију особа истог пола које нису склопиле животно партнерство пред надлежним тијелом, ако таква заједница траје најмање три године и од почетка је удовољавала претпоставкама ваљаности животног партнерства.

⁶⁹ У прилог чињеници да је неформално животно партнерство готово изједначено с изванбрачном заједницом иде и чл. 3. ст. 2. ЗЖП према којему, се постојање неформалног животног партнерства доказује на исти начин и под истим увјетима као и изванбрачна заједница.

⁷⁰ ЖС у Ријечи, Гж-2656/19-2 од 11. просинца 2019, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE711B2656S2019P2D20191211> (страница посјећена 4. травња 2023).

била изванбрачна супруга оставитеља у парницу да исто и докаже.“ Готово подједнака формулација употријебљена је у одлуци Жупанијског суда у Бјеловару.⁷¹ Суд каже: „Ако законски насљедници оспоравају изванбрачном другу оставитеља да је законски насљедник оставитеља, односно да је уопће био изванбрачни друг оставитеља, а уз то не постоје докази у смислу јавних исправа које би потврђивале постојање изванбрачне заједнице, тада ће суд у парницу упутити управо особу која тврди да је била изванбрачни друг оставитеља, односно његов законски насљедник.“

Тако ће изванбрачни друг - у случају када тијekom трајања изванбрачне заједнице није рођено заједничко дијете или када заједница није настављена склапањем брака, морати доказати да је изванбрачна заједница трајала најмање три године. Овдје је могуће поставити и питање доказних средстава, а са свим овим питањима суочити ће се и неформални животни партнер, буде ли требао доказати да је заједница трајала најмање три године.

5. Закључак

У наслову овог рада, па послје на неколико мјеста речено је да ће се казати више о питању везаном уз прекид оставинског поступка и улогу јавног билежника као повјереника суда. Остављено је ово за сам крај, као закључак.

Начелно, оставински поступак у Републици Хрватској у првом ступњу проводи се пред опћинским судом, али се у пракси, готово без изнимке води се пред јавним билежником као повјереником суда. Цијело једно поглавље ЗН-а (чл. 240. до 252. ЗН) посвећено је улози јавних билежника као судских повјереника у оставинском поступку. Одредба чл. 240. ст. 1. ЗН уређује њихов дјелокруг и каже да јавни билежници као судски повјереници проводе радње и доносе одлуке у оставинском поступку сукладно одлуци суда о повјеравању и одредбама Закона. Суд може из важних разлога увијек одузети билежнику даље провођење оставинске расправе које му је повјерено и расправу сам провести или повјерити другом јавном билежнику (чл. 240. ст. 2. ЗН). Који су то важни разлози законодавац наставно наводи и каже да су то примјерице: немогућност јавног билежника да због болести или којег другог разлога обавља посао, очито занемаривање законских обвеза од стране јавног билежника или други важни разлози по оцјени суда (чл. 240. ст. 3. ЗН).

За питање које смо поставили важнији је, међутим, чл. 244. ЗН о овласти и дужности јавног билежника - његова прва два става. У првом се каже да као повјереник суда у оставинском поступку јавни билежник на темељу одлуке суда о повјеравању проводи радње и доноси одлуке прописане Законом. А баш ће у случајевима из чл. 222., 223. и 224. ЗН вратит спис надлежном суду (чл.

⁷¹ ЖС у Бјеловару, Гж-1169/20-5 од 4. вељаче 2021, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE702B1169S2020P5D20210204> (страница посјећена 4. травња 2023).

244. ст. 2. ЗН). Ријеч је о случајевима у којима су садржани разлози за упућивање на рјешавање спорних питања из оставинског поступка.

Иако је, када проводи радње у оставинском поступку као повјереник суда јавни биљежник овлаштен, као и судица и судски савјетник опћинског суда, подузмати све радње у поступку и доносити све одлуке осим оних за које је Законом друкчије прописано, баш такав изузетак вриједи за прекид поступка. Догоди ли се да се међу странкама појави спор о релевантним чињеницама, суд ће прекинути оставински поступак и упутити странке на парницу или поступак пред управним тијелом (чл. 222. ст. 1. ЗН). То јавни биљежник не може - он мора вратити спис надлежном суду (чл. 244. ст. 2. ЗН).

Дакле, суд ће прекинути оставински поступак и упутити странке на парницу или поступак пред управним тијелом. Особито ће то бити ако су спорне чињенице: о којима овиси наслједно право, а нарочито ваљаност или садржај опоруке или однос наслједника и оставитеља на темељу којег се по закону наслјеђује; о којима овиси величина наслједног дијела, вриједност нужног дијела или урачунавање у наслједни дио; о којима овиси оправданост искључења нужних наслједника или постојање разлога за недостојност те је ли се нека особа одрекла наслједства (чл. 222. ст. 2. ЗН). Посебан случај јест онај из чл. 223. ст. 1. ЗН који каже да, ако су међу странкама спорне чињенице о којима овиси право на опоруком одређени запис или друго право, суд ће упутити странке на парницу или поступак пред управним тијелом, али неће прекинути оставински поступак. Коначно, до прекида оставинског поступка и упућивања странака на парницу или управни поступак доћи ће, према чл. 224. ст. 1. ЗН, ако су међу странкама спорне чињенице о којима овиси састав оставине или о којима овиси предмет записа.

Као једно од особито важних питања на које треба одговорити везано уз јест коју ће странку суд упутити на парницу или управни поступак и вјеројатно је у њему скривен и темељни аргумент за стајалиште да одлука о прекиду оставинског поступка и даље треба остати у „рукама“ суда. Могуће је сматрати да она, на одређени начин укључује квалификацију вјеројатности постојања (спорног) права странке - упућује се онај чије је право мање спорно. Ово, наравно, не прејудицира пресуђење, али представља полазишно одређење о спорним чињеницама што може бити противно идеји о улози јавног биљежника као повјереника суда, а посебице његовој улози као непристраног повјереника странака уопће. Чл. 225. ст. 1. ЗН који одређује да ће се упутити странка чије право суд сматра мање вјеројатним и стипулација „мање вјеројатног права“ предмет је анализе у правној теорији и судској пракси и наглашава да „не садржава мјерила за оцјену чије је право мање вјеројатно, већ да о томе одлучује суд слободном оцјеном расположивих доказа.“ Супстанцијално се ово може пренијети на поље разлога за прекид оставинског поступка с наслова опоручног располагања (код неспособности опоручивања и мана воље опоручитеља, облика опоруке, ваљаност садржаја опоруке те повреде нужног дијела) што тражи повећану пажњу.

*Gabrijela Mihelčić, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Rijeka
Sebastian Knežević, LL.M.,
Hrvatske šume d.o.o. Zagreb*

TERMINATION OF PROBATE PROCEEDINGS (WITH SPECIAL REFERENCE TO THE REASONS FOR TERMINATION UNDER THE TITLE OF TESTAMENTARY DIPOSITION) - *PRO ET CONTRA* NOTARIAL TERMINATION

Summary

The paper deals with the institution of termination of probate proceedings and the reasons for termination under the title of testamentary disposition are especially highlighted. The paper is divided into two parts. In the first part, the probate procedure is analyzed, starting from its initiation until ending with a final decision on inheritance, and of course, taking into account the reasons for the termination of the procedure. Next, the concept of termination of proceedings is observed and briefly are given the reasons for termination of proceedings prescribed by the Civil Procedure Act. The central part of the paper is an analysis of the reasons for the termination of the probate proceedings prescribed by the Inheritance Act. The concept of testamentary disposition and the concept of will are analyzed, as well as the reasons for the termination of the probate proceedings under the title of testamentary disposition, which are supported by national court decisions. The paper deals with individual reasons for the termination of probate proceedings, which does not mean that these are the only reasons for termination - these are the most common reasons that lead to the temporary suspension of probate proceedings.

Keywords: *inheritance, will, lawsuit, termination of probate proceedings, probate proceedings*

Литература

Арас Крамар, С., Турк, М., Вучко, К., *Завршно извјешће о проведеном истраживању о примјени Уредбе о наслеђивању у Хрватској и Словенији*, Хрватски правни центар, 2019. http://www.hjk.hr/Portals/0/ForumUpload/dokumenti/Završno%20izvjesce_hrv.pdf.

- Белај, И. *Неваљаност опоруке због мана опоручитељеве воље*, Информатор, бр. 5935/2011.
- Булка, З., *Насљеђивање на темељу опоруке*, Хрватска правна ревија, бр. 12/2010.
- Црнић, Ј., и др., *Ново насљедноправно уређење*, Загреб, 2003.
- Црнић, Ј., Кончић, А., *Закон о насљеђивању*, , Загреб, 2003.
- Gavella, N., Белај, В., *Насљедно право, III битно измијењено и допуњено издање*, Загреб, 2008.
- Хрватско обвезно право у поредбеноправном контексту: петнаест година Закона о обвезним односима*, Тот, И., Слакопер, З. (ур.), Загреб, 2022.
- Кларић, П., Ведриш, М., *Грађанско право: опћи дио, стварно право, обвезно и насљедно право*, XIV. измијењено и допуњено издање, Загреб, 2014.
- Контрећ, Д., Матко-Руждјак, Ј., Sessa, Ђ., *Закон о насљеђивању*, Загреб, 2015.
- Михелчић, Г., Беланић, Л., *Заблуда као мана воље и њезини досези у савременом развоју грађанског права*, Зборник радова: Хрватско обвезно право у поредбеноправном контексту: петнаест година Закона о обвезним односима, Загреб, 2022.
- Сабљарић, С., *Претпоставке ваљаности власторучне опоруке*, Право у gospodarству, бр. 1/2018.
- Слакопер, З. и др., *Обвезно право: опћи дио: склапање, промјене и престанак уговора*, Загреб, 2009.
- Слакопер, З., Михелчић, Г., Беланић, Л., Тот, И., *Обвезно право, Опћи дио с Уводом у приватно право*, Загреб, 2022.
- Шаговац, А., *Вјеројатност права поводом спора у оставинском поступку*, Годишњак: актуалности хрватског законодавства и правне праксе, бр. 25/2018.
- Трива, С., Дика, М., *Грађанско парнично процесно право*, VII измијењено и допуњено издање, Загреб, 2004.